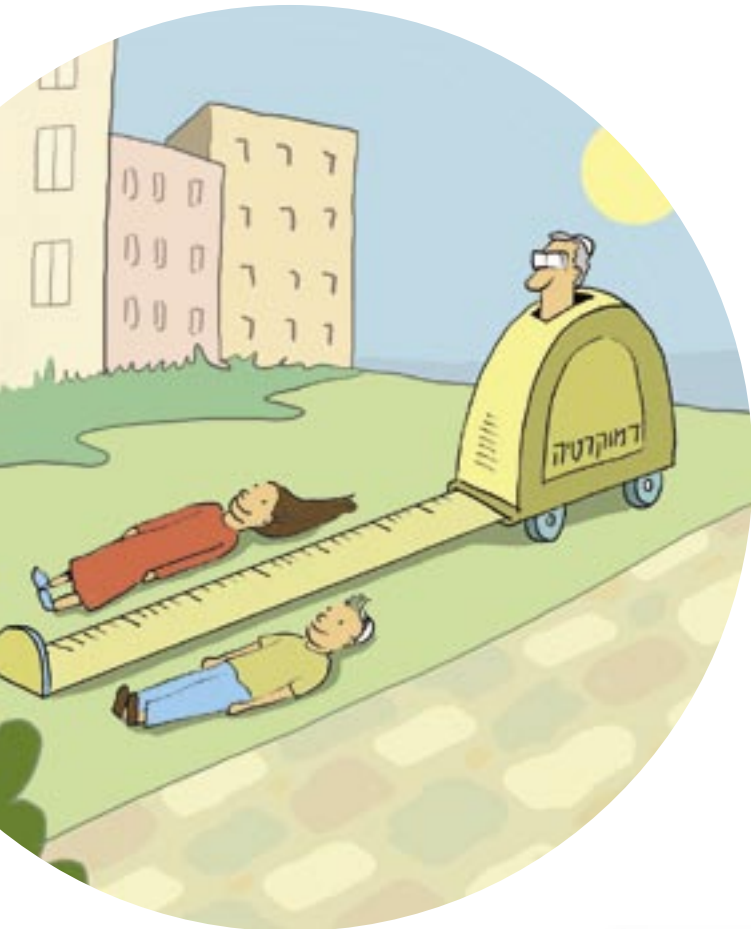

שוויון שווה המון

שיעור בנושא ערך השוויון בדמוקרטיה

מטרות השיעור

1. להתוודע לנושא הזכות לשוויון והמורכבות שלו באמצעות דוגמאות מחיי היום יום.
2. ללמוד על חשיבות השוויון כערך מוסרי.
3. ללמוד ששוויון אינו מתעלם מהשונויות הקיימת בין בני אדם ומאפשר יצירת הבחנות ענייניות.

מבוא

כאשר אנו מדברים על שוויון - למה אנו מתכוונים? מצד אחד כוונתנו לומר שבאופן בסיסי כל בני האדם שווים בכך שהם בני אדם ולא בעלי חיים או צמחים. כל בני האדם מוצאים גם מאותו מקור, מאדם הראשון שנברא בצלם א-להים. מצד שני אי אפשר להתעלם מהעובדה שהשונויות בין בני אדם היא גדולה מאוד. אז למה אנו מתכוונים כשאנו מדברים על שוויון? למעשה מדובר על כמה רבדים. הרובד הראשון הוא באמת היחס הבסיסי שנובע מכך שכל בני האדם נבראו בצלם א-להים. אבל זהו עניין מופשט; החשיבות היא בהשלכה היוצאת מתפיסה זאת והיא: הצורך להתייחס לבני אדם באופן שווה.

מהלך הפעילות

- 1 התחלקו לקבוצות. בחרו אירוע אחד שבו תעסקו. דונו בו, והכינו אותו להצגה במליאה. תוכלו להוסיף פרטים או לשנות את סדר הצגת הדברים, על מנת להציג את הדברים בצורה מעניינת ביותר ובאופן שיבליט את הבעייתיות. היעזרו במקורות המצורפים להעשרת ההצגה ולביסוס הטיעונים.
- 2 במליאה, שבו במעגל. הציגו את האירועים במרכז המעגל, בזה אחר זה.
- 3 קיימו דיון והביעו את דעתכם על האירוע, הבעיה שמתעוררת ועל הפתרונות האפשריים. היעזרו בדגשים הבאים:
 - ◀ חשיבות ערך השוויון ◀ גבולות השוויון - באילו מצבים? מתי יופר השוויון?
 - ◀ האם היינו רוצים לחיות בחברה שבה שוויון אינו ערך? ◀ האם התחדש לכם דבר בנושא שוויון, האם שיניתם דעתכם?

תשמעו סיפור:

אירוע 1

ירון (12) ואביעד (16) עבדו אצל אביהם בחנות בחופש הגדול. הם עבדו אותו מספר שעות ועשו אותה עבודה. בתום החופש שיבחה אותם אבא על עבודתם המסורה ונתן לירון ₪ 500 ולאביעד 1000 ₪.

אירוע 2

בוריס הוא בעל פיצרייה שכונתית. הוא חיפש נערה שתעבוד בפיצרייה בחופשה. סטלה ונעמי, בנות 17, פנו לבוריס לקבל את העבודה. בוריס קיבל את סטלה לעבודה. כששאלה אותו נעמי מדוע לא קיבל אותה, השיב לה שהוא מעדיף לעבוד עם אנשים ממוצא רוסי.

אירוע 3

איילת ואורי נישאו וחיפשו דירה להשכרה. הם מצאו דירה נחמדה באזור שרצו, וסיכמו עם בעל הבית על התנאים. הם קבעו שיבואו למחרת לחתום על ההסכם. בערב, התקשר אליהם בעל הבית והתנצל שאינו יכול להשכיר להם את הדירה. דיירי הבית כולם חילוניים והם חוששים שזוג דתי לא יתאים לאווירה בבניין.

אירוע 4

מוריה היא בעלת תואר ראשון במחשבים ובעלת ניסיון של שלוש שנים כמתכנתת. היא שלחה קורות חיים לכמה חברות רציניות, והוזמנה לראיון על ידי כולן. אולם, ברגע ששמעו המראיינים שהיא אם לשני ילדים קטנים נפלו פניהם. מוריה קיבלה תשובות שליליות מכל החברות שאליהן פנתה.

חוסר שוויון = חוסר צדק

כל צורה של צדק שואפת למידה משלה של שוויון, וזאת משום שאי-שוויון הוא תופעה מובהקת של אי-צדק. כל אדם נתנסה עוד בשחר ילדותו בתחושה כואבת של אי-צדק, כשנתנו לילד אחד את מה שלא נתנו לו או כשהתירו לאחר מה שאסרו עליו או כשלא הענישו את כולם באותה מידה ממש. מתעוררת בנו תחושת אי-צדק כשמופר השוויון בין העומדים בתור אחד, כשמישהו דוחף את עצמו אל ראש התור ודורש לעצמו פטור מן ההמתנה... רגש כה חזק הוא, שעמים שלמים התפתו להרים את דגל השוויון על נס מהפכות-דמים, ולמען ה"שוויון" היו מוכנים להמטיר על מדינה ומלוואה אש וגופרית.

מתוך: חיים כהן, המשפט, מוסד ביאליק, ירושלים, סדרת מבואות, 1991, עמ' 108

האם צריך לנהוג באופן שוויוני לכל בני האדם תמיד?

כל בני האדם נבראו שווים

לכל הסיפורים ולכל המסורות על אודות בריאת העולם, אם בכתב ואם בעל פה, על אף הבדלי האמונה וההשקפה לגבי פרטים מסוימים, יש נקודה משותפת אחת שעליה מסכימים כולם: אחדות האדם. כוונתי בכך היא שכל בני האדם נמצאים על מדרגה אחת, שכל בני האדם נולדים שווים, ושכלולם זכויות טבעיות שוות.

סיפור הבריאה התנ"כי... גם הוא משקף את עקרון אחדות האדם או שוויון האדם. לשון המקרא אינה משאירה שום מקום לספק: "ויאמר א-להים, נעשה אדם בצלמנו כדמותנו... ויברא א-להים את האדם בצלמו; בצלם א-להים ברא אותו; זכר ונקבה ברא אותם". בפסוק זה מצוינת ההבחנה בין המינים, אולם אין כל רמז להבחנה אחרת בין בני אדם.

תומס פיין, זכויות האדם

השוויון הוא עיקרון מוסרי

אין קשר הכרחי בין העובדה שבני אדם נולדים דומים או לא, לבין העיקרון האתי שיש להתייחס אליהם באופן שווה. בהתאם להנחה ששוויון הינו עיקרון מוסרי, אנחנו שואפים לשוויון מפני שלדעתנו העיקרון צודק: לא משום שבני האדם שווים, אלא משום שאנו חשים שיש להתייחס אליהם כאילו היו כאלה.

גי'באני סארטורי, משמעויות שונות של שוויון

לא כל יחס שונה הוא חוסר שוויון

עם זאת, לא כל הבחנה פסולה היא. הבחנה המבוססת על נימוקים ענייניים אינה פוגעת בשוויון. אכן, שוויון אינו מחייב זהות. לא כל יחס שונה הוא יחס מפלה. הפליה היא הבחנה מטעמים שאינם ענייניים. אך בהתקיים שוני רלוונטי לעניין רשאית הרשות - לעתים נדרשת היא - להתייחס לאנשים שונים באורח שונה.

השופט אהרן ברק מתוך בג"ץ מס' 11956/05

רקע עיוני

נימוקים פרגמטיים וערכיים לשוויון:

1. את השוויון ניתן להצדיק באופן ערכי ומוסרי: ניתן לטעון שיש מהות אנושית משותפת לכל בני האדם, הדורשת מתן יחס שווה לכולם, ומגבילה את הזכות ליצור ביניהם הבדלים.
2. הנימוקים הפרגמטיים לשוויון הם:
 - א. חוסר שוויון עלול ליצור אפליה שתפגע לבסוף גם בי.
 - ב. חוסר שוויון בולט יוצר אי-נחת שעלול לגרום ליצירת סדקים בתחושת השותפות בחברה, ולהוביל להתפוררות החברה, לאלימות או למהפכה.

אפליה - אבחנה:

אפליה היא העדפת אדם אחד על משנהו בגלל סיבות שאינן ממין העניין: העדפת ראובן על פני שמעון למשרת שופט רק בגלל שהוא יותר גבוה; אבחנה היא העדפת אדם על משנהו בגלל סיבות שהן ממין העניין: העדפת ראובן הגבוה על פני שמעון לתפקיד של שחקן כדורסל. מכיוון שניתן להניח כי רוב בני האדם יסכימו להעדפות אלו, הרי שעיקר הוויכוח יהיה על הגבול שבין אבחנה לאפליה, ועל השאלה אילו קריטריונים רלוונטיים לעניין. לדוגמה: הפולמוס על שירות נשים ביחידות קרביות. אפשר לומר על ההיסטוריה של הדמוקרטיה כי היא מעבר מחברה רווית אבחנות לחברה הפוסלת אותן - כאפוליות.

שוויון מול אחדות:

שוויון אינו אחדות. אחדות מנסה לעצב מציאות שבה אין הבדלים בין איש לרעהו או בין קבוצה לחברתה; השוויון מכיר בשונות הקיימת במציאות, ויכול אף להכיר בערכה של השונות. עם זאת, עקרון השוויון דורש יחס שווה לשונים, כגון: זכות שווה לכל עדה לשמר את תרבותה, הזדמנות שווה לכל בעל כשרון לפתח את כשרונו הייחודי ועוד. הבחנה זו קשורה להתפתחותו של המאבק לשוויון. החל מהמאה ה־18 התנהלו המאבקים למען השוויון בדרך כלל סביב תביעות של קבוצות מופלות (נשים, עבדים, יהודים, פועלים וכו') לקבל זכויות שהיו מוקנות לציבור המיוחס. בחמישים השנים האחרונות מתמקד המאבק לשוויון בזכותו של המיעוט להכרה ולתמיכה בו כבקבוצת הרוב.